

УДК 81'373.46

Зеніна А. В.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ АНГЛІЦИЗМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ БАНКІВСЬКІЙ ЛЕКСИЦІ

Розмежовано лексико-семантичні групи англіцизмів-субстантивів в українській банківській лексиці. Виділено два типи груп за спільним компонентом у значеннях слів. Визначено їх семний склад.

Ключові слова: англіцизм, банківська лексика, лексико-семантична група, сема, сигніфікат.

Функціональна диференціація лексики сучасної української мови дає змогу виділити термінологію в окремий структурний пласт, у якому відображено істотні ознаки конкретних спеціальних понять, простежено їх взаємозв'язок і місце в лексичній системі. Останнім часом знає активізації банківський сектор ринкової економіки, що зумовлює приплив відповідної, переважно запозиченої, лексики для номінації

нових реалій. Запозичені терміни банківської справи стають частиною лексику мови-реципієнта, де відбуваються внутрішні процеси саморозвитку, а нові одиниці групуються в тісніші утворення, пов'язуючись між собою відношеннями перетину, включення тощо. Цим зумовлено *актуальність* обраної теми.

У пропонованій розвідці ставимо за *мету* розподілити англіцизми в українській банків-

ській лексиці на лексико-семантичні групи (ЛСГ), застосувавши метод компонентного аналізу лексичного значення таких одиниць. Концептуальним підґрунтям написання цього дослідження є наукові праці мовознавців – Л. М. Васильєва, В. В. Левицького, І. М. Кобозевої, М. В. Нікітіна, Л. А. Новикова, – які дотримуються думки, що сигніфікат слова слід розуміти як ієрархічне поєднання залежних компонентів, об'єднаних навколо ядерного центру.

Використаний метод компонентного аналізу, покликаний «розчленувати значення з метою проникнення в його сутність» [2, с. 291], дає змогу виділити в семемі слова неоднорідні за характером, нелінійно розташовані семи, «мінімальні граничні складові частини елементарного значення» [6, с. 116], що утворюють два рівні. Це постійні семи (архісема), що слугують для передачі загального родового поняття. Видове значення відтворюється в диференційних семах (описових, відносних) [2, с. 296]. Одиниці другого рівня репрезентовані змінними семами. Отже, виділення лексико-семантичних груп англіцизмів на матеріалі банківської лексики стало можливим внаслідок застосування компонентної (трансформаційно-пояснювальної) методики, за якою «два слова вважаються семантично пов'язаними між собою, якщо в тлумаченні цих слів зустрічається хоча б один спільний компонент» [4, с. 35]. Виходячи з цього твердження, дослідники В. В. Левицький, Й. А. Стернін пропонують розрізняти ЛСГ двох типів:

I. Групи, елементи яких об'єднані значенням певного слова-ідентифікатора і, відповідно, кількома семами (ім'я групи – слово). У зібраному фактичному матеріалі до таких ЛСГ зараховуємо:

1. Послуги в банківській галузі: *білінг, біореінженіринг, інжиніринг, овердрафт, он-коль, смерфінг, хайринг* тощо.
2. Банківські операції: *бартер, каверинг, роловер, форвард* тощо.
3. Різновиди угод: *аутрайт, лістинг, спот, флор, ф'ючерс*.

II. Групи, елементи яких поєднуються одним спільним значенням, отже, однією семою (ім'я групи – словосполучення). Серед банківської лексики до ЛСГ другого типу належать:

1. Форми самоврядування в банківській діяльності: *аудит / аудиторство, менеджмент, ризик-менеджмент, толінг*.
2. Суб'єкти банківського бізнесу: 1) фізичні особи: *андерайтер, брокер, дебітор, монетарист, райтер, спонсор, талімен, хеджер, чартист, чекодавець* і под.; 2) юридичні особи: *джебер, дилер, дистриб'ютор, інсайдер, лізингоотримувач*.
3. Банківська документація: 1) власне документація: *дебет, сліп, файл, пов-рахунок / нау-*

рахунок; 2) цінні папери: *варант / варрант, консоль, перформер, райтер, реверс*.

I. Слово-ідентифікатор, на нашу думку, у межах першого типу груп виконує функцію архісеми, повторюваної в прямих значеннях усіх лексичних елементів, зарахованих до однієї ЛСГ. Система денотатів, на позначення яких вживаються англіцизми ЛСГ «Послуги в банківській галузі», є досить розвиненим й актуалізованим річищем банківської діяльності на сучасному етапі: *брокераж, аутсорсинг, еквайрінг, смерфінг*. За гніздовим критерієм ми об'єднали низку лексем, які у структурі своїх значень мають архісему *лізинг*, «здача в оренду на тривалий строк предметів довготривалого користування»: *ліверидж-лізинг, селенг, хайринг*.

Аналіз фактичного матеріалу засвідчив, що полісемічні явища виявляються не тільки на базі однієї ЛСГ, а й тоді, коли полісемічне слово своїми значеннями належить до різних груп. Цей факт наголошує таку важливу ознаку будь-якої ЛСГ, як не ізольованість, а взаємопроникнення її компонентів. Так, семема терміоеlements *ризик-менеджмент* реалізує свій потенціал внаслідок комбінації двох протилежних значень, одне з яких виявляється в контексті розглянутої ЛСГ – «послуги брокерських фірм своїм клієнтам щодо оцінювання страхового ризику та ймовірних збитків від нього». Інше значення «система управління фінансовими відносинами, що виникають у процесі цього управління» фіксує належність слова до ЛСГ «Форми самоврядування в банківській діяльності» другого типу.

До ЛСГ «Банківські операції» належать слова, які використовуються для номінації різновидів операцій, активізація яких спрямована на поліпшення результативності суб'єктно-об'єктних відносин у банківській галузі (*білінг, форфейтування, структуринг, каверинг, роловер*). Низка слів (*брокераж, ділінг, лідз енд лез, франчайзинг* тощо) об'єднується за наявністю у їх значеннях слова-ідентифікатора «операція».

Особливістю термінів цієї ЛСГ є функціонування тільки одного прямого лексичного значення, що слугує доказом їх початкового ступеня засвоєння. Крім того, майже всі з них ідентифікуються як одиниці первинні, зафіксовані в такому формальному вираженні, у якому вони стали явищем української мови: не марковані власне українськими афіксами. Для полегшення розуміння системного вияву пропонуємо розподілити їх на три мікрогрупи: 1) операції купівлі-продажу, зокрема валюти (*форфейтинг, спред, своп*); 2) операції з цінними паперами (*ділінг, андерайтинг, сек'юритизація*); 3) операції з товарами (*експорт, демпінг, бартер*).

Зібраний фактичний матеріал дає можливість виокремити групу слів, поєднаних спільною ар-

хісею із абстрактним значенням «угода». Зазвичай угоди в банківському бізнесі мають двосторонній характер, кожна з яких передбачає виконання низки умов, необхідних для успішної взаємодії сторін. Обов'язковим доповненням до стрижневого слова цієї ЛСГ, яке виконує функцію ядерного елемента, є слово (комплекс слів), що репрезентує атрибут до першого: «угода» → «строкова» + вид, час її перебігу: *аутрайт, флор, ф'ючерс*.

II. Спільне значення, що поєднує слова в ЛСГ другого типу, дає змогу диференціювати, по-перше, за денотативною спільністю елементів («банківська документація») і сигніфікативною («форми самоврядування в банківській діяльності», «суб'єкти банківського бізнесу»), що зумовлює семантичну однорідність таких груп.

Лексичні одиниці у складі ЛСГ «Форми самоврядування в банківській діяльності» слугують для номінації понять, пов'язаних із контролем перебігу операцій усередині однієї банківської установи, а також таких, що є результатом локальних або міжнародних зносин: *аудиторство, толінг*.

Два терміни, а саме: *менеджмент* і *ризик-менеджмент*, слід вважати формально спорідненими. У семантичному плані перша лексична одиниця, маркована більш загальним значенням, є потенційно вживаною в усіх сферах економіки. Терміноелемент *ризик-менеджмент* ми розглядаємо як семантично похідний, оскільки в його семемному наповненні виділяються, крім архісемного ядра, додаткові диференційні семи, вміщені у компонент «ризик».

ЛСГ «Суб'єкти банківського бізнесу» представлена одиницями як особовою, так і неособовою семантики, що об'єднуються на основі подібності семного наповнення їх значень. До цієї групи належать слова, вжиті для номінації однієї особи або сукупності осіб за родом діяльності. Така диференціація дає можливість розмежувати лексичний склад цієї ЛСГ на дві мікрогрупи: а) «фізичні особи», представлена словами осо-

бової семантики, що називають осіб, які мають зв'язок із банківською діяльністю: *андерайтер, брокер, дебітор, монетарист, талімен, чартист*; б) «юридичні особи», на матеріалі якої знайшло відображення явище лексичної полісемії, що виникає внаслідок взаємопроникнення значень. Саме тому в дефінуванні лексем *інсайдер, лізингодержувач, дистриб'ютор, дилер* простежується варіативне тлумачення їх суб'єктної маркованості: вживаються для ідентифікації фізичних (класу істот) і юридичних осіб (класу неістот).

Система денотатів лексичних одиниць ЛСГ «Банківська документація», в межах якої можна виділити дві мікрогрупи, представлена банківською документацією. Зміст родового поняття для таких слів, як *файл, сліп, пов-рахунок / нау-рахунок, дебет*, зафіксовано в архісемі «рахунок», денотативне відображення якої представлене у паперовому й електронному варіантах.

Друга мікрогрупа поєднує терміни на позначення важливої паперової документації, власники якої мають виключне право на зберігання або використання коштів (*консоль, варант / варрант, райтс, перформер*). Функції архісеми у їх значенні виконує слово «документ». Диференційні семи доповнюють і розширюють семантику слів, акцентуючи на видових характеристиках означуваних реалій.

Отже, сьогодні важливою є проблема системного підходу до аналізу запозиченої лексики банківської справи, результатом якого є спроба оформлення її елементів у вигляді шістьох ЛСГ на підставі спільності або подібності значень кожного з них. Вихідним моментом для такої диференціації стало окреслення спільного компонента в тлумаченнях термінів-англіцизмів: слова-ідентифікатора або загального значення, що передається словосполученням. На подальших етапах дослідження перспективним видається висвітлення рівня семантичної адаптації англіцизмів банківської галузі, встановлення відношень слів у межах однієї ЛСГ.

Список літератури

1. Васильев Л. М. Современная лингвистическая семантика : [учеб. пособ. для вузов] / Л. М. Васильев. – М. : Высш. шк., 1990. – 176 с.
2. Гулыга Е. В. О компонентном анализе значимых единиц языка : [сб. статей] / Е. В. Гулыга, Е. И. Шендельс // Принципы и методы семантических исследований / [редкол. : В. Н. Ярцева (отв. ред.) и др.] ; АН СССР, Ин-т языкознания. – М. : Наука, 1976. – С. 291–314.
3. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика : [учеб.] / И. М. Кобозева. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с.
4. Левицкий В. В. Экспериментальные методы в семасиологии / В. В. Левицкий, И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1989. – 191, [2] с.
5. Никитин М. В. Основы лингвистической теории значения : [учеб. пособ.] / М. В. Никитин. – М. : Высш. шк., 1988. – 168 с.
6. Новиков Л. А. Семантика русского языка : [учеб. пособ. для филол. спец. ун-тов] / Л. А. Новиков. – М. : Высшая шк., 1977. – 272 с.
7. Прохорова В. Н. Полисемия и лексико-семантический способ словообразования в современном русском языке : [лекции по спецкурсу] / В. Н. Прохорова. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1980. – 88 с.

A. Zenina

THE LEXICAL-SEMANTIC GROUPS OF ANGLICISMS IN THE UKRAINIAN BANKING LEXICON

The lexical-semantic groups of anglicisms in the Ukrainian banking lexicon are chosen, the two types of it by general component in the word's meanings are observed, the composition of the signification is determined.

Keywords: anglicism, banking lexicon, lexical-semantic group, seme, signification.

Матеріал надійшов 03.02.2012